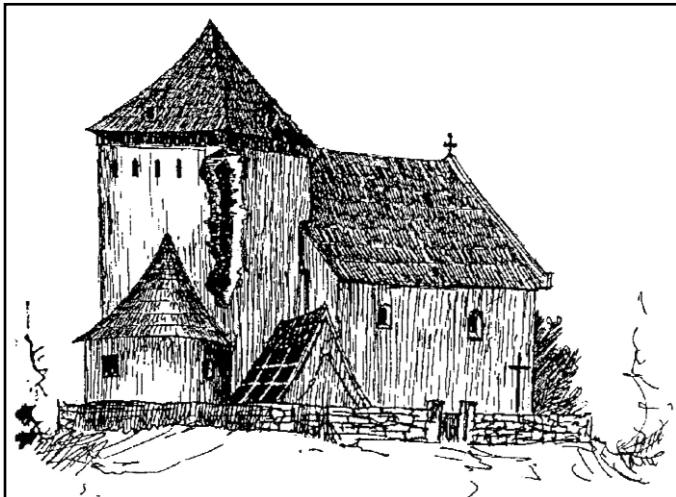

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Topanov - významný brod na Rokytne

Kresba kostela sv. Markéty v roce 1859

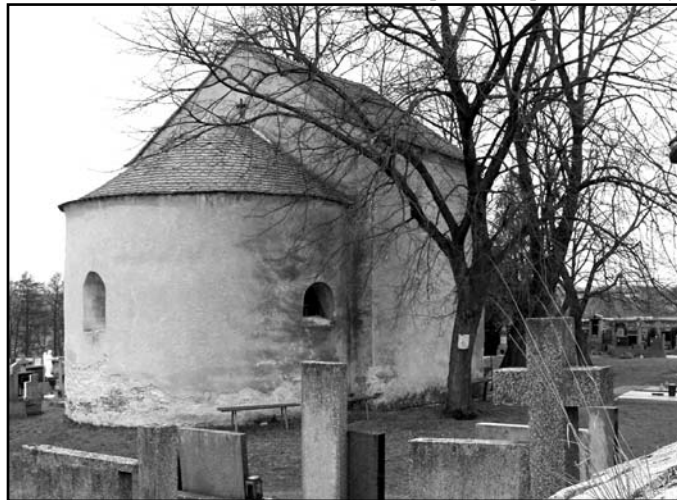
Dalším cílem naší expedice se stalo opuštěné a tiché místo asi jeden kilometr od obce Rybníky. Na mírně vyvýšenině, kde je dnes malý hřbitov s kaplí sv. Markéty, kdysi stávala obec jménem Topanov (či Tupanov). Najít pozůstatky po dnes již vyhaslé slávě obce, jakožto významného středověkého brodu, nebylo těžké. Brod byl součástí velmi staré obchodní cesty, nazývané Znojemská, a to konkrétně její západní větve. Cesta spojovala Znojmo s Brnem a v místech, kde protínala říčku Rokytnou osada Topanov vznikla.

Vznik samotné osady je některými prameny kladen už do 11. století, což jsme si chtěli potvrdit na nalezených střepech keramiky. Většina úlomků by se dala zařadit do období od 13. do 16. století, ale výjimečné nejsou ani nálezy keramiky hradištní a slovanské. Dá se tedy předpokládat, že právě za Velké Moravy byly položeny základy středověkého Topanova. Objevíli jsme několik střepeů neolitických i eneolitických, jejichž největší stáří může být až 6.000 let. Už tehdy byla tato část katastru obce Rybníky osídlena.

Osada se zřejmě v době hradištní značně rozšířila a v první

polovině 13. století zde byl postaven kostel, zasvěcený svaté Markétě. Původně pozdně románský kostel měl masivní věž, ve které byly zavěšeny dva zvony. O mohutnosti stavby vypovídá i to, že měl dva oltáře. Ještě v roce 1835 byl kostel pokryt kvalitním šindelem, ale od této doby se jeho stav začal zhoršovat. Záměrem rybnických farníků bylo postavit si nový kostel přímo v obci a k tomu účelu použít kamenivo z kostela sv. Markéty. Topanovský kostel dalších padesát let chátral a když už hrozil zřícením,

foto: Paša

Současná podoba kaple sv. Markéty

byl z části zbořen a upraven na kapli současných rozměrů a zbývající kamení odvezeno. Zvony byly později umístěny v rybnickém kostele.

Dnešní kaple sv. Markéty stále nese rysy románského slohu, především v podobě úzkých okének zapuštěných jako střílny v masivním kamenném zdivu. Kaple je výjimečná celkově zachovalým stavem. Zůstala ušetřena zásadních rekonstrukcí, kterými prošla většina kostelů hlavně v 19. století. Původní stavba byla z větší části zbořena, ale to, co z ní zůstalo, odpovídá stavu v 17. století.

Mohutné mříže a dveře, které jsou pro veřejnost uzavřeny, střeží poslední střípky z dochované historie kostela v podobě oltáře, stropních maleb a drobného vybavení. Z nejstarší doby kostela zůstala zachovaná i cihlová podlaha a nástěnné fresky. Z této doby patrně pochází i tehdy hojně užívané zasvěcení kostela svaté Markétě. Samotný oltář je v ranně barokním stavu, kde převládající černá barva a symboly lebek připomínají dobu morů, pustošení a jiných útrap třicetileté války. Ve stěnách kaple jsou zazděny dva náhrobní kameny z poloviny 18. století.

Kaple sv. Markéty je v samém středu hřbitova oběhaného

mohutnou zdí. Ta se pro naše bádání stala velmi důležitou. Již při prvním pohledu nás zaujalo rozmanité složení použitého stavebního materiálu. Zatímco samotná kaple je vystavěna z kvalitní bitešské ruly, zeď hřbitova je z velmi různorodého materiálu. Kromě jistě novodobých cihel byl použit vápenc, pískovec, slepenec, svor, rula i vyvěřelá žula. Původ kamení je také rozmanitý. Například pískovce a slepence pocházejí od Moravského Krumlova a Oslavan, vápence od Kadova zatímco místní kámen - svor byl použit v malé míře.

Napadá nás úvaha, jak se sem kámen dostal. Nesmíme zapomenout, že brodem u Topanova projížděli fómáni se svými vozy, kteří při svých cestách mohli za úplatu, nebo pomoc při brodu kámen dovést. Vždyť veškerý použitý kámen se nachází v okruhu patnácti kilometrů od Topanova. Kámen se vozil a osazoval postupně, dle potřeby obce. I když v okolí Topanova je kamene dost, byl přivážen kvalitnější z okolních lokalit.

Za zmínku stojí na první pohled odlišná část zdi u vchodu na hřbitov. Je stavěná z místního kamene - svoru a je patrně zbytkem zdi z původního obydlí středověkého Topanova. Část zdiva je zbarvena červeně, což podle vyjádření geologa RNDr. Jaroslava Šmerdy svědčí o požáru.

Při následných opravách hřbitovní zdi byly použity i kamenicky opracované bloky, především náhrobní kameny a kříže, zřejmě z místního hřbitova. Podobně provedené kříže jsou časté kolem cest v okolí, například i na cestě od Rybníků k Topanovu.

Vraťme se ale k samotnému vzniku i zániku obce Topanova. První spolehlivá písemná zmínka o Topanově pochází až z roku 1358. Osada Topanov je vzpomínána ještě v 15. století. Pak se v pramenech o osadě vesměs mlčí a další

foto: Paša Jeden znáhrobních kamenů v kapli, datován rokem 1755

písemný údaj pochází až z roku 1625, kdy už je Topanov uváděn jako pustý. Toho roku totiž prodává český král Ferdinand II. zkonfiskované krumlovské panskství válečnému dobrodruhuvi Gundakerovi z Lichtenštejna a jako jeho součást se výslovně zmiňuje pustá ves Topanov.

Jednou z nedořešených otázek prozatím zůstává, kdy vlastně Topanov zanikl. Traduje se, že obec byla zpusťořena v době třicetileté války švédským vojskem. Tomuto však odporuje výše zmi-

něný rok 1625, kdy měla obec být již pustá, tedy volně přeloženo nějaký čas neobydlená. První fáze třicetileté války zdejší kraj zásadním způsobem nepostihla. Zůstává tedy záhadou kdy a za jakých okolností obec zanikla.

Je možné, že Topanov zrazil strategický význam brodu následkem častých záplav po vymýcení lesů na Vysočině. Dílo zkázy mohl dokončit velký požár, nebo epidemie moru či cholery.

Napsali: Michal Bařčan a Marek Peřer

foto: mape

Kříž zazděný ve hřbitovní zdi

